

PARAIŠKŲ IR ATASKAITŲ TEIKIMO ELEKTRONINĖ SISTEMA

Reikminių tyrimų temos pasiūlymai

PASIŪLYMAS DĖL REIKMINIŲ TYRIMŲ TEMOS

1. DUOMENYS APIE PATEIKĖJĄ		
1.1. Institucijos pavadinimas	Sveikatos apsaugos ministerija	
1.2. Institucijos atstovas, įgaliotas spręsti su teikiamu temos pasiūlymu susijusius klausimus:		
pareigos	Slaugos ir ilgalaikės priežiūros skyriaus vedėja	
vardas	Ilona	
pavardė	Šakienė	
telefonas	85 205 3368	
el. paštas	ilona.sakiene@sam.lt	

2. TEMOS PASIŪLYMO APRAŠYMAS

2.1. Temos pavadinimas		
Slaugytojų sveikata ir profesinė gerovė: susijusių veiksmų analizė		
2.3. Tyrimų trukmė		
Tyrimų, reikalingų problemai išspręsti, trukmė	18 mėn.	
2.5. Temos (problemos) svarba valstybei ir visuomenei		
<i>Aprašoma sprendžiama problema, nurodomos esminės jos priežastys, jei reikia, palyginant Lietuvos padėtį aptariamu klausimu su kitomis Europos Sąjungos valstybės narėmis, pateikiama informacija apie institucijos praktikoje kylančių problemų mastą, situacijos analizė; vadovaujantis turimais</i>		

įrodymais ir duomenimis (kiekybiniais rodikliais) pagrindžiamas problemos aktualumas ir realus mokslu grįstų sprendimų poreikis (ne daugiau kaip 4000 spaudos ženklų)

Teikti saugią, į pacientą orientuotą, aukštos kokybės sveikatos priežiūrą būtini kvalifikuoti ir stipraus psichologinio atsparumo slaugytojai. Tačiau sveikatos priežiūros sistemos ekspertai vis labiau pripažįsta, kad slaugytojų sveikata ir profesinė gerovė, tokia svarbi gydytojų, pacientų ir šeimos narių aljansui, silpnėja dėl moralinio išsekimo ir profesinio perdegimo. Kaip ir daugelyje kitų sričių, COVID-19 iškėlė naujų iššūkių slaugytojų gerovei, tačiau taip pat suteikė galimybę skirti slaugytojų gerovei reikiamo dėmesio ir atkreipti dėmesį į sistemas, struktūras ir politiką, lemiančias darbo vietos saugumą, kurio neužtikrinus kyla pavojus ir stresas, formuojantis perdegimą, nuovargį, prastą fizinę bei psichinę sveikatą. Politikos formuotojai, darbdaviai, slaugos mokyklos, slaugytojų vadovai, profesinės asociacijos turi įgyvendinti strategijas, kurios užtikrintų slaugytojų sveikatą ir profesinę gerovę.

Slaugytojai yra įsipareigoję patenkinti įvairius ir dažnai sudėtingus žmonių poreikius, dažnai slauga vertinama kaip pašaukimas, tačiau tai yra daug pastangų reikalaujanti profesija. Darbo metu slaugytojai susiduria su fiziniais, protiniais, emociniais ir etiniais iššūkiais. Ši sudėtinga aplinka kelia nuolatinį stresą, kuris turi įtakos slaugytojų sveikatai ir profesinei gerovei. Tai turi įtakos jų darbui, įskaitant didėjančią medicininių klaidų riziką ir pavojų pacientų saugai bei priežiūrai (Melnyk ir kt., 2018 m.). Slaugytojai yra įpratę atidėti į šalį savo poreikius ir baimės rūpintis žmonėmis ir prisiimti šeimų bei bendruomenių naštą ir įtampą (Epstein ir Delgado, 2010). Tačiau jei slaugytojai nebus remiami išlaikant fizinę, emocinę ir psichinę gerovę bei vientisumą, jų gebėjimas aptarnauti ir palaikyti pacientus, šeimas ir bendruomenes bus pažeistas (pvz., McClelland ir kt., 2018). Slaugytojų gerovė arba jos trūkumas turi įtakos slaugytojams, pacientams, sveikatos priežiūros organizacijoms ir visuomenei (NASEM, 2019a); atskirų slaugytojų fizinei ir psichinei sveikatai, jų darbo džiaugsmui ir prasmei, profesiniam pasitenkinimui ir įsitraukimui į darbą; pacientams ir jų suvokimui apie teikiamos priežiūros kokybę (pvz., McClelland ir kt., 2018; Melnyk ir kt., 2018; Ross ir kt., 2017; Salyers ir kt., 2017); sveikatos priežiūros sistemai, darydama įtaką kaitos rodikliams ir naujų slaugytojų pritraukimui į daro rinką bei mokymo išlaidoms (Jones and Gates, 2007; Lewin Group, 2009; Li ir Jones, 2013).

Numatoma, kad iki 2030 m. į pensiją išeis daugiau nei 1 milijonas slaugytojų (Buerhaus ir kt., 2017), todėl norint, kad darbo jėga augtų ir tvariai augtų, būtina išlaikyti esamus slaugytojus ir rengti naujuss. Išlaidos, susijusios su slaugytojų kaita, yra didelės: JAV vidutinė ligoninėje dirbančio slaugytojo „apyvartos“ kaina yra 44 400 USD, vidutiniškai ligoninei kainuoja 3,6–6,1 mln. USD per metus (NSI Nursing Solutions, 2020). Slaugytojų gerovės užtikrinimas naudingas ne tik slaugytojams; tai būtina pacientų sveikatai ir saugai, sveikatos sistemų veikimui ir sveikatos priežiūros organizacijų finansinei būklei ir tvarumui.

Sveikatos priežiūros sistemos pokyčiai ir išaugę pacientų lūkesčiai sąlygoja didesnį darbo krūvį visiems sveikatos sektoriuje dirbantiems specialistams, įskaitant ir slaugytojus. Flikman ir kt. (2015) atlikta mokslinės literatūros apžvalga atskleidė, kad slaugytojų ketinimas palikti profesiją svyravo nuo 4 iki 54 proc. įvairiose Europos šalyse, 13 proc. slaugytojų dažnai galvodavo palikti profesiją.

Lietuvoje, tyrimų, kurie analizuotų nacionaliniu mastu slaugytojų sveikatą ir profesinę gerovę ir su ja susijusius veiksnius, nėra. O tie, kurie buvo atlikti yra labai fragmentiški ir analizuoja atskirus veiksnius. L.Laurs ir bendraautorių atliktas tyrimas apie slaugytojų moralinį išsekimą dažiosiose Lietuvos ligoninėse atskleidė, kad trečdalis slaugytojų patiria moralinį išsekimą darbe ir dėl to ketina palikti profesiją (Laurs et al., 2020).

Augantis slaugytojų trūkumas sveikatos priežiūros sistemose yra pasaulinis susirūpinimas. Dauguma Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) šalių praneša apie slaugytojų trūkumą, kuris, kaip prognozuojama, dar labiau padidės, nes slaugytojų populiacija sensta [PSO]. Šis slaugytojų trūkumas daro įtaką sveikatos priežiūros teikimui ir neigiamai veikia pacientų sveikatos rezultatus; pasitenkinamą darbu bei slaugytojų sveikatą ir profesinę gerovę. ir sumažėjusiu pasitenkinimu slaugytojų darbu.

2.6. Spręstini institucijos, teikiančios temos pasiūlymą, uždaviniai

Nurodoma, kokius uždavinius institucija tikisi išspręsti savo reguliavimo sferoje, pasinaudodama gautais tyrimų rezultatais, įsivertinama, kad uždaviniams išspręsti būtini moksliniai tyrimai, detalizuojamos tikslinės visuomenės grupės ir (ar) kiti naudos gavėjai, nurodoma, koks numatomas tokių sprendimų poveikis jiems (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Paliekantys profesiją slaugytojai mažina bendrą slaugytojų skaičių, tai turi įtakos dabartiniam slaugytojų trūkumui, dėl to didėja darbo krūviai, mažėja produktyvumas. Slaugytojai, paliekantys profesiją, savo žinias, patirtį ir indėlį perima iš organizacijų, taip pat iš slaugos darbuotojų. Tad taip prarandamos finansinės investicijos, skirtos slaugytojų rengimui ir profesiniam augimui. Slaugytojų kaita organizacijoms taip pat brangiai kainuoja: pirma, dėl to atsiranda tiesioginių ir netiesioginių kaštų užimti pareigas, antra, prarandamas organizacijos produktyvumas ir žinios. (Simon M et al.). Slaugytojų sveikata ir gerovė koreliuoja su pasitraukimu iš profesijos, produktyvumu ir naujų slaugytojų pritraukimu į profesiją.

Tyrimo tikslas

Įvertinti slaugytojų sveikatą ir profesinę gerovę bei su ja susijusius veiksniai trimis sveikatos priežiūros sistemos aspektais: sveikatos priežiūros organizavimą, paslaugų teikimą ir išorinės aplinkos veiksniai.

Tyrimo uždaviniai

- 1) Identifikuoti veiksniai, susijusius su slaugytojų sveikata ir profesine gerove mikro, mezzo ir makro lygmenyse, analizuojant šių paslaugų teikėjų, politikos formuotojų profesines patirtis.
- 2) Įvertinti (ne)palankias aplinkybes turinčias įtakos slaugytojų išlaikymui ir pritraukimui sveikatos priežiūros sistemoje.
- 3) Išanalizuoti bendradarbiavimo iššūkius diegiant skirtingus slaugos organizavimo ir teikimo modelius.
- 4) Įvertinti slaugytojų lūkesčius, susijusius su profesijos dinamika.
- 5) Parengti slaugytojų sveikatos ir profesinės gerovės palaikymo modelį, paremtą mokslo įrodymais grįstomis žiniomis.

Įgyvendinant numatytus projekto uždavinius bus naudojami mišrūs (kokybiniai ir kiekybiniai) tyrimo metodai:

- Reprezentatyvi šalies slaugytojų anketinė apklausa

Sutelktų (focus) grupių interviu (FGI): 1) su slaugytojais – lyderiais; 2) su slaugos politikos formuotojais; 3) - su slaugytojais, teikiančiais sveikatos priežiūros paslaugas pirminiame, antriniame ir tretiniame lygmenyje; 4) su pacientais, gaunančiais įvairias paslaugas.

Gauto tyrimo rezultatai turės tiesioginį poveikį gerinant slaugytojų sveikatą ir profesinę gerovę. Netiesioginė nauda – pacientų sveikatai, sveikatos priežiūros įstaigoms ir visuomenei.

2.7. Temos sąsajos su strateginiais valstybės dokumentais

Pateikiamos nuorodos į atitinkamus strateginius valstybės dokumentus, pridedami komentarai ir kita susijusi informacija (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Planuojamas reikminis tyrimas atliepia:

- LR Seimo patvirtintos (2012-05-15 Nr. XI-2015) Valstybės pažangos strategijos „LIETUVA 2030“ strategines sritis: – **visuomenė, ekonomika ir valdymas**. Aukšta gyvenimo kokybė susijusi su sveikos gyvensenos ugdymu, o slaugytojai vieni iš pagrindinių žmonių, skatinantys ir palaikantys sveiką gyvenseną, kaip svarbią veiklios visuomenės prielaidą. Todėl labai svarbu turėti mokslo įrodymais grįstus duomenis apie pačių slaugytojų sveikatą bei jų profesinę gerovę, nes tai tiesiogiai susiję su populiacijos sveikata ir gerove. Sveikata yra žmogaus vertybė ir gyvenimo pagrindas, kuris turi būti pakankamai tvirtas, kad būtų sėkmingai sprendžiami kasdienio gyvenimo klausimai, įveikiami socialiniai ir ekonominiai iššūkiai, todėl siekiant Europos Komisijos 2010-03-03 komunikato „2020 m. Europa. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ tikslų šalies gyventojų sveikatos išsaugojimui ir stiprinimui turi būti skiriamas ypatingas dėmesys.

- Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų strategiją (Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programa, 2014-06-26 d. Nr. XII-964), kurios vienas iš tikslų - užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius. Kad pasiektumėm sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, reikia, kad sistema turėtų pakankamai žmogiškųjų išteklių, kurie galėtų teikti mokslo įrodymais grįstą, saugią, prieinamą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą.
- Europos Komisijos komunikato „PROJECT EUROPE 2030 Challenges and Opportunities“ įgyvendinimo, nes sveika visuomenė yra sumanios, tvarios ir įtraukios ekonomikos prielaida.
- **Nacionalinės slaugos politikos 2016–2025 metų gairės, kuriose teigiama**, kad slaugos politika yra sveikatos politikos sprendimai, kuriuose atspindi pagrindinės slaugos vystymosi kryptys, užtikrinančios racionalų turimų slaugos žmogiškųjų ir materialųjų išteklių panaudojimą ir kontrolę, siekiant užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius.

Slaugos kokybei ir pacientų saugumui užtikrinti įtakos turi nepalanki slaugytojų darbo ir kita socialinė aplinka: nepakankamas slaugytojų skaičius ir naujų darbo vietų trūkumas, dideli darbo krūviai, mažas darbo užmokestis, maža darbo vietų diferenciacija pagal slaugytojų įgytą išsilavinimą ir kompetencijas, neužtikrinta darbų sauga, žemas profesijos prestižas.

2.8. Neatidėliotino problemos sprendimo poreikio pagrindimas

Pagrindžiama, kodėl problemą reikalinga spręsti skubiai; jei problema atitiktų itin skubių reikminių tyrimų pobūdį (ekstremalios situacijos valstybėje keliama iššūkiai ir pan.), tai argumentuojama (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Slaugytojai yra pati skaitlingiausia sveikatos priežiūros specialistų grupė (80 proc. sveikatos priežiūros specialistų sudaro slaugytojai). Lietuvos sveikatos 2014–2025 m. strategijoje iškeltas tikslas iki 2020 m. slaugytojų ir gydytojų skaičiaus santykį turėti 2:1, nepasiektas ir, jeigu nebus įgyvendinamos strategijoje suplanuotos priemonės, šis rodiklis ir toliau mažės: 2022–2025 m. reikšmė mažės nuo 1,7 iki 1,6. 2019 m. Lietuvoje 1 tūkst. gyventojų teko 7,7 slaugytojo, o tai yra mažiau už ES vidurkį (8,4 slaugytojo). Sveikatos priežiūros specialistų (įskaitant slaugos) trūkumas gali tapti iššūkiu siekiant sklandžiai įgyvendinti pertvarką. Vyriausybės strateginės analizės centro tyrimas rodo, kad 2030 m. sveikatos priežiūros sektoriuje iš visų darbuotojų specialybių prognozuojamas didžiausias bendrosios praktikos slaugytojų trūkumas – 3,2 tūkst. (Slaugos specialistų poreikio užtikrinimas, 2023).

Remiantis STRATA duomenimis Lietuvoje iki 2030 m. daugiausiai trūks bendrosios praktikos slaugytojų (9 proc.). Priežastys, dėl kurių ateityje trūks sveikatos priežiūros specialistų, apima specialistų emigraciją į užsienį, specialistų trūkumą regionuose (kuriuose darbo sąlygos mažiau patrauklios), dėl demografinių pokyčių didėjantį paslaugų skaičių senstantiems gyventojams ir dėl technologinės plėtros didėjantį naujus įgūdžius turinčių specialistų poreikį. Valstybės kontrolės auditorių pateiktoje ataskaitoje (2023 m.) nurodoma, kad Lietuvoje slaugos specialistų pritraukimas ir išlaikymas darbo vietose turėtų būti veiksmingesnis. Tik 16 proc. slaugos specialistų mano, jog slaugytojo profesija yra patraukli. Mažiau nei pusė (40 proc. visų)

savivaldybių ir 44 proc. auditorių apklaustų gydymo įstaigų vykdė slaugos specialistų pritraukimo ir išlaikymo priemonės. Tik 19 proc. gydymo įstaigų mano, kad savivaldybės vykdomos slaugos specialistų pritraukimo ir išlaikymo priemonės tinkamos ir pakankamos.

LR SAM sveikatos priežiūros specialistų, tarp jų ir slaugos, pritraukimo problemą planuoja spręsti sistemiskai. Tam numatė ir patvirtinto priemonės, kurios jau kuriamos. Šis tyrimas prisidėtų prie priemonių plano, kuris pagerintų slaugytojų profesinę gerovę ir išlaikymą darbo rinkoje.

2.9. Laukiami reikminių tyrimų projekto rezultatai, nurodant rezultatų formą

Nurodoma, kokių rezultatų institucija tikisi iš projekto ir kokia forma šie rezultatai turėtų būti pateikti (studija, praktinės rekomendacijos, metodikos padėčiai tam tikroje srityje įvertinti ir prognozuoti, priemonės, modeliai, scenarijai, tinklai, naujos technologijos, nauji metodai ir pan.) (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Sveikatos priežiūros organizacijos turi įgyvendinti mokslo įrodymais paremtas iniciatyvas, siekiant sumažinti slaugytojų patiriamą stresą, profesinį perdegimą bei gerinti profesinę sveikatą bei gerinti darbo sąlygas, ko pasėjoje gerėja pacientų priežiūra.

Šiuo tyrimu būtų:

- generuojamos naujos žinios, aktualios skirtingoms mokslo disciplinoms: sveikatos sociologijai, slaugai, sveikatos ekonomikai, sveikatos psichologijai, vadybai, taip pat, institucijoms, kurios atsakingos už slaugytojų darbo organizavimą, jų rengimą ir išlaikymą darbo rinkoje;
- bus parengtos praktinės rekomendacijos bei metodikos, leisiančios sistemingai vertinti situaciją ir kaupti duomenis apie slaugytojų sveikatą ir profesinę gerovę (profesinį, moralinį išsekimą, psichologinį atsparumą, darbo organizavimo aspektus bei vertybių sistemą).

bus parengtas intervencijų planas, padėsiantis išvengti profesinio perdegimo, sustiprins slaugytojų psichologinį atsparumą bei leis kurti organizacinę kultūrą, paremtą pagarba, teisingumu, etiška praktika.